

Nr 1096

av herr Wedén m. fl.

om andel för anställda i långsiktigt företagssparande.

I andra motioner från folkpartiet har ställts krav på en förbättrad närdemokrati, bl. a. när det gäller metoder och arbetsformer inom riks-, regional- och kommunalpolitik, och inte minst på en utbyggd arbetsdemokrati i en rad olika former. Vi har därvid utgått från en ständigt utvecklad socialliberal ramhushållning och reformpolitik. Inom de huvudramar en sådan politik drar upp, genom politiska beslut fattade av i demokratisk ordning utsedda instanser, kommer enskild företagsamhet att spela en mycket stor roll, och kooperativ, statlig och kommunal företagsamhet bör i princip icke ges några särskilda fördelar i konkurrensen. Vi har också i andra motioner angivit de motiv som finns för särskilda offentliga insatser inom näringspolitiken av t. ex. sociala och regionalpolitiska skäl och i de fall där konkurrensen är ofullständig. I denna motion avser vi att återkomma till några viktiga synpunkter, som vi sedan länge hävdad, på i första hand företagssparandets problem och bl. a. framhålla ett par under senare tid tillkomna omständigheter, vilka borde vara ägnade att ytterligare stryka under vikten av en framtynt lösning av detta problem. Våra förslag i det avseendet ligger i linje med våra andra förslag att utveckla det demokratiska samhällets funktioner inom arbetslivets och näringspolitikens områden samtidigt som de vill undvika felaktiga eller ovidkommande analogier med den politiska demokratins problem.

Såväl i den närmast föregående som i den senaste långtidsutredningen utvecklas eftertryckligt den betydelse som investeringar, produktion och export har för en god utveckling av den svenska samhällsekonomi och därmed för vår förmåga att sörja såväl för en fortsatt välförhållning och en rättvis fördelning av framstegen i Sverige som för våra möjligheter att med kraft fullfölja ansträngningarna att stödja utvecklingsländerna. Båda utredningarna pekar, som en konsekvens härav, på ett fortsatt och stegrat starkt behov av sparande (kapitalbildning) för såväl enskilda som offentliga behov.

Inför denna frågeställning är det inte tillräckligt att — som ibland sker — hänvisa till att sparandet i Sverige, totalt sett, ligger på en mycket hög nivå, om internationella jämförelser göres. Detta förhållande utgör ju bl. a. själva förutsättningen för det hos oss, likaledes vid internationella jämförelser, mycket höga genomsnittliga löneläget liksom

inkomstläget över huvud taget. Sådana resonemang bortser t. ex. från att vi ändå har ett betydande låginkomstproblem, som det i och för sig behövs särskilt starkt ökade investeringar för att komma till rätta med. De bortser även ifrån att den förstärkning av export—import-förhållandet, om vars nödvändighet alla ansvarskännande deltagare i den ekonomiska debatten nu är totalt ense, också kräver ökade investeringar av betydande mått inom i första hand industrisektorn. Om dessa investeringsökningar inte skall köpas till priset av en ren omfördelning och en icke acceptabel nedpressning av t. ex. bostadsbyggandet och viktiga serviceinvesteringar, måste en avsevärd tillväxt också av sparandet komma till stånd. Vidare bortser resonemangen från att vår målsättning att med framgång fortsätta en välståndspolitik på hemmaplan och samtidigt bygga ut utvecklingsstödet också kräver en gynnsam tillväxt i sparandet. Minst tre ackumulerande faktorer talar alltså till förmån här för.

I tidigare års motioner har vi framhållit att det är oss främmande att söka tillgodose detta önskemål genom sådana former av sparande — vilka för flera årtionden sedan spelade en stor roll — som byggde på väldiga olikheter i inkomster och som därför ytterligare skärpte stora ojämnheter i förmögenhetsfördelningen. Något sådant skulle bl. a. kräva sådana förändringar i skattesystemet att den sedan länge av en stor majoritet accepterade huvudprincipen om skatt efter bärkraft skulle slås sönder. Däremot är det angeläget, som vi i annat sammanhang vid denna riksdag hävdar, att inom ramen för denna princip ta till vara de möjligheter som finns att stimulera det enskilda hushållssparandet. Detta sparandes starka relativa nedgång under senare år är en del av förklaringen till våra svårigheter att åstadkomma en erforderlig kapitalbildning och på samma gång en inflationsmotverkande avvägning mellan konsumtion och sparande. Samtidigt har vi framhållit att en lösning av sparandets problem inte kan nås enbart genom en renässans för hushållssparandet. Vi har också betonat att detta problem inte heller kan lösas genom en ständigt fortgående absolut och relativ ökning av det offentliga sparandet, så att detta till slut får en helt dominerande ställning som källa till kapitalförsörjning. Vi hävdar nämligen, för det första, att såväl enskild som statlig maktkoncentration över kapitaltillgångarna och deras användning bör motverkas. För det andra be tvivlar vi möjligheterna att inom ramen för ett i verklig mening demokratiskt samhälle åstadkomma ett tillräckligt sparande, om motiven för enskilt sparande och företagssparande blir för svaga.

Förutom de stimulanser till enskilt hushållssparande som vi förut omnämnt anser vi, i likhet med tidigare, att en avsevärd del av lösningen på kapitalbristproblemet bör sökas inom företagssparandets område. Det vore emellertid felaktigt att därvid begagna metoder, som visserligen skulle göra betingelserna för sådant sparande gynnsammare men

som samtidigt bortsåg från betydelsen av en rättvis fördelning av detta. Det mycket stora företagssparandet under t. ex. 1950-talet, som möjliggjorde en hundra procentig självfinansiering eller ännu mera av investeringar inom mycket stora delar av svenskt näringsliv, hade ur denna synvinkel betydande svagheter. Frånsett fördelningssynpunkten har även andra skäl anförts för att en sådan självfinansiering kunde betraktas som alltför kraftig. Den har, som bekant, sedan också nedgått till en nivå som nu inom mycket breda företagsområden på goda grunder betraktas som ogynnsamt låg när det gäller att tillräckligt stimulera satsningar på fortsatt tillväxt.

Ett relativt högt företagssparande och en hög självfinansieringsgrad, vilka inte under alla omständigheter är sammanfallande begrepp, har, oavsett fördelningsfrågan, fördelar även ur de anställdas synvinkel. Dessa uttrycktes, kort sammanfattade, i den analys av "Lönebildning och samhällsekonomi" som för ett par år sedan gjordes av Odhner, Edgren och Faxén, ekonomiska experter inom respektive LO, TCO och SAF. De konstaterade gemensamt bl. a.:

Fördelningen av investeringar mellan relativt riskfyllda, nyskapande sådana och investeringar av mer konventionell art är betydelsefull för tillväxten.

Det är ur finansiell synpunkt lättare att genomföra nyskapande investeringar i företag som har en *soliditet utöver* vad som betraktas som ett minimum.

En minskning av soliditeten inom näringslivet utöver en viss gräns kan därför väntas påverka investeringarna i för tillväxttakten negativ riktning.

Även om en alltför hög grad av soliditet kan leda till att vissa företag under lång tid fortsätter en verksamhet med låg effektivitet eller rent av med förluster, så är det klart att solida företag har större möjligheter till långsiktig planering, oberoende av övergående förändringar i konjunkturförhållandena, och därför kan erbjuda större stabilitet och trygghet i anställningen.

Odhner, Edgren och Faxén utvecklade också skäl för att det ingalunda var *självklart* att en minskning av företagssparandet-lönsamheten skulle leda till en mindre ojämn förmögenhetsfördelning. Det är fullt möjligt, sade de, "att tänka sig realistiska förutsättningar, under vilka en låg soliditetsgrad i företagen — och även en låg självfinansieringsgrad — sammanfaller med en växande ojämnheter i förmögenhetsfördelningen".

Även om dessa och liknande argument kan anföras till förmån för en ökning av företagssparandet i och för sig, anser vi att tiden nu borde ha blivit mogen för att börja arbetet att genomföra en ny metodik

för fördelningen av detta. Icke blott ägarna utan även de anställda borde kunna bli delaktiga i den förmögenhetsbildning som under lång tid hålls kvar inom företagen. Därigenom kan ett ånyo växande företagssparande ske under former, som leder till en bredare fördelning av detsamma och som i stor utsträckning avlägsnar de intresse motsättningar som både nu och tidigare framträtt i detta sammanhang.

Den kanske främsta invändningen mot den tankegång vi fört fram har från olika löntagargorganisationers sida varit att ett högre företagssparande och en bättre soliditetsgrad inom företagen skulle innebära ett i motsvarande grad minskat utrymme för löner. Oavsett att detta resonemang, som framgår av det ovanstående, inte är invändningsfritt, gäller problemet, som vi ser det, inte endast fördelningen av löner å ena sidan och företagssparande å den andra. Det borde i varje fall också gälla fördelningen, totalt sett, av löner plus vinstandelar, i detta sammanhang främst i företagssparandet för de anställda å ena sidan och å den andra företagsägarnas intressen. Problemet har understrukits bl. a. av boken "Diagnos på 70-talet" (av docent Gunnar Eliasson):

"En ökad tilldelning av investeringsresurser till produktionssektorerna har direkt inkomstomfördelningseffekter. För att inte obalansen i bytesförhållandet skall förvärras kräver den som nämnts att konsumtionen i samhället (privat och offentlig) åtminstone temporärt hålls tillbaka till förmån för investeringsverksamhet, något som åtminstone till en början i första hand gynnar dem som kommer i åtnjutande av investeringarnas avkastning."

Dess bättre synes det nu förhålla sig så att förslag av den typ vi förordar är på god väg att möta en större förståelse även inom löntagargorganisationerna och inom de politiska riktningar som tidigare ställt sig avvisande därtill.

På den världskongress som i oktober förra året anordnades i Dublin av de privatanställdas fackliga internationella (FIET) framfördes av det tyska tjänstemannaförbundet bl. a. följande motivering för ett resolutionsförslag:

Syftet med de fackliga organisationernas lönepolitik är att tillförsäkra sina medlemmar en rättvis andel av nationalprodukten. Detta mål kan emellertid inte uppnås om inte de anställda också deltar på investerings sidan, det vill säga i tillväxten av kapital. Därför skall krav resas på ersättningar till anställda, innebärande andel i kapitaltillväxten, som tillägg till kontant utbetalda löner. Då ett sådant tillägg inte utgör en grund för ytterligare konsumtion utan bibehålles som en tillgång för finansiering av investeringar är det därför också ett medel för att förstärka de anställdas andel av nationaltillgångarna.

Resolutionsförslaget löd som följer:

”Organisationer anslutna till FIET är inställda på att, under villkor fastställda vid kollektiva avtalsförhandlingar, ge de anställda en andel i det produktiva kapitalet inom samhällsekonomin genom tilläggsersättningar som gör det möjligt för dem att själva bli delaktiga i kapitalbildningen.”

Kongressen beslöt enhälligt att låta FIET:s exekutivkommitté utreda denna fråga.

I Sverige yttrade statsminister Palme under förra årets Arosmässa den 7 november bl. a. följande:

”Jag tror att det skulle underlätta om man kunde finna något vettigt system för löntagarna att få del av den förmögenhetsackumulation som en hög självfinansieringsgrad inom företagsamheten utgör. Vår generella inställning till vinsten är ju den, att vinsten är ett otillräckligt mått på ett företag, men den är ett mått. Vi har alltid haft den linjen att om vinsten används till att plöja tillbaka, bygga ut, förbättra företaget, då har den också en social funktion. Och det är naturligtvis bättre att jobba i ett vinstgivande företag än i ett icke vinstgivande företag, det har löntagarna också förståelse för. Men då måste man också på längre sikt lösa fördelningsaspekterna på detta på ett ur löntagarnas synvinkel mer acceptabelt sätt än för närvarande.”

Det är en lösning i linje med uttalandet vid tjänstemännens världskongress och herr Palmes yttrande som vi sedan länge framhåvt den stora betydelsen av. Det är därför vi nu flera år i följd i riksdagen lagt fram förslag om utredning med syfte att bana väg för en sådan ordning. En del av de allmänna principerna på utformningen därav anger vi nedan i anslutning till av oss tidigare hävdade uppfattningar.

a) De anställda bör genom andelar i företagssparandet få en personligt ägd tillgång, som de för varje år kan disponera avkastningen av men som de inte vid varje tillfälle de skulle önska kan ta ut ur företaget. Det skall röra sig om en för avsevärd tid uppskjuten andel i vinst. (Frågan om kontant och för varje år utbetald andel i vinst är ett annat problem, som inte faller inom sparandesektorns ram. Det står i mer omedelbar relation till frågan om olika företags och företagsgruppers lönebetalningsförmåga liksom till den solidariska lönepolitikens problem över huvud taget. Vi tar inte i detta sammanhang upp denna fråga.) Det måste dock finnas omständigheter, t. ex. dödsfall eller personlig investering för bostadsändamål, då den anställdes efterlevande eller han själv helt eller delvis skall kunna tillgodogöra sig själva kapitalbeloppet.

b) Särskilda grunder måste finnas att bland de anställda fördela ett inom företaget för lång tid bundet sparande.

c) Andelen i sparandet inom ett visst företag och av dess avkastning måste den anställda kunna föra med sig vid flyttning till annat företag eller till annan verksamhet över huvud taget. Förbehåll bör inte finnas

i detta avseende. Detta torde inte möta några oöverkomliga svårigheter vid tillämpning av modern datateknik.

d) Beträffande formerna för de tillgångsbevis i företagen, som skall lämnas de anställda, är det förmodligen lämpligt att undersöka val mellan olika möjligheter. De kan ges typen av reverser, som löper med en viss ränta, obligationer av särskilt slag eller aktier i företaget.

e) Risken för de anställda av förlust av tidigare erhållna andelar genom konkurser, företagsnedläggelser etc. bör täckas genom ett särskilt försäkringssystem. I sådana fall då de anställda själva, såsom bestämmande delägare i eller delägare av ett företag, avgjort dess väsentliga beslut bör de dock bära ansvar som andra ägare i företag.

f) För framgången av en ordning av det här skisserade förslaget skulle det antagligen ha avsevärd betydelse om avkastningen av de andelar de anställda erhåller i företagssparandet, i varje fall under en period av icke obetydlig längd, behandlades förmånligt i beskattningshänseende.

g) Det är nödvändigt att en ordning av den här skisserade typen från början får en vid anslutning inom företagslivet. Eljest skulle olika slag av svårbemästrade obalansproblem uppträda. Därför bör den utredning vi förordar och de beslut av statsmakterna, som därav kan följa, dra upp allmänna ramar för de insatser det allmänna vill göra och de regler i övrigt som bör gälla. Utformningen i övrigt och beträffande väsentliga detaljer, icke minst punkten b) ovan, bör diskuteras och utformas genom avtal mellan arbetsmarknadens parter.

Med hänvisning till det anförda hemställer vi

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att en parlamentarisk utredning tillsättes under medverkan av arbetsmarknadens parter och erforderlig expertis med uppgift att avge förslag om hur allmänna riktlinjer bör uppdragas för att ge löntagarna andel i långsiktigt företagssparande och hur metoder att från statsmakternas sida gynna en sådan utveckling bör utformas.

Stockholm den 27 januari 1971

SVEN WEDÉN (fp)

CECILIA NETTELBRANDT (fp)

SVEN GUSTAFSON (fp)

SVEN ANTBY (fp)

i Göteborg

KARL ERIK ERIKSSON (fp)

MAC P. HAMRIN (fp)

i Arvika

SIGVARD LARSSON (fp)

INGEMAR MUNDEBO (fp)

i Umeå

BIRGER MÖLLER (fp)

OLLE DAHLÉN (fp)

i Göteborg